Makale Gönderim Tarihi : 12.04.2023
Makale Kabul Tarihi : 09.02.2024
DOI: 10.33419/aamd.1480072

YARIM KALMIŞ BİR EĞİTİM PROJESİ: HEYBELİADA SEBİL'ÜRREŞAD MEKTEB-İ İPTİDAİSİ

ALİ KAŞIYUĞUN*

ÖZ

Eğitim, hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Geçmişten günümüze toplumların ulaştıkları seviyeler uyguladıkları eğitim sistemleri ile doğru orantılıdır. Bugün gelişmiş ülkelere bakıldığında gelişmişliklerinin temelinde eğitim sistemlerinin yer aldığı açıkça ortadadır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine bakıldığında birçok alanda önemli reformlar yapıldığı görülür. Bu alanlardan birisi de eğitimdir. Ancak yapılan reformların yetersiz olduğunu düşünen bazı sorumlu aydınlar ve duyarlı insanlar bu konuya el atarak birtakım çalışmalar başlatmışlardır. Eğitim meselesiyle ilgilenen aydın ve duyarlı insanlardan birisi de millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy'dur. Ersoy, eğitim konusuna yoğunlaşmış ve Heybeliada'da bir ilkokul açmak istemiştir. Dört yıllık eğitime sahip bu okul, Müslüman çocuklarının eğitimini üstlenmeyi görev saymıştır. Okul için hazırlanan nizamnamede 7-10 yaş arası çocukların okula alınacağı, okulun ücretli olacağı, okul ihtiyaçlarının yapılacak bağış ve etkinliklerden elde edilecek gelirlerle karşılanacağı, okul ücretini vermeyenlerin derslere alınmayacakları, eğitim işlerinin müdür, öğretmen ve hizmetlilerden teşkil edilmekle beraber dört kişilik bir idare heyeti tarafından yürütüleceği, eğitimin Eylül başından Mayıs 25'e kadar devam edeceği, özel ve genel sınavların yapılacağı, öğrencilerin düzenli olarak sağlık kontrolünden geçirileceği, tütün mamullerinin kullanımının ve okul eşyasına zarar vermenin yasak olduğu, başarılı olanların ödüllendirileceği hususları açıkça belirtilmiştir. Müfredat programında

* Doç. Dr., Adıyaman Ertuğrul Gazi Anadolu Lisesi, Adıyaman/TÜRKİYE, asodo0809@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5086-5091

ise birinci sınıfın üçer aydan oluşan üç devreye, ikinci sınıfın iki devreye ayrılması, üç ve dördüncü sınıfların ise tek devreden oluşması planlanmış ve okutulacak dersler açıkça belirtilmiştir.

Çalışmanın amacı pek bilinmeyen bir eğitim kurumunu gün yüzüne çıkarmaktır. Çalışmanın kapsamını ise Heybeliada'da açılması planlanmış Sebil'ürreşad Mektebi İptidaisi oluşturmaktadır. Çalışmada örnek olay araştırması (vaka çalışması araştırması) yöntemi kullanılarak eldeki veriler tarafsız bir şekilde değerlendirilmiş ancak okul ile ilgili kaynakların yok denecek kadar az olması çalışmayı zorlaştıran en önemli husus olarak görülmüştür.

Bu çalışmada *Sebil'ürreşad* dergisi ana kaynak olarak kullanılacak olup ikincil kaynaklarla birlikte M. Akif Ersoy'un Heybeliada'da açtığı okul ve programı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Heybeliada Sebil'ürreşad Mektebi İptidaisi, İlkokul, M. Akif Ersoy, Osmanlı'da Eğitim.

AN UNFINISHED EDUCATIONAL PROJECT: HEYBELİADA SEBİL'ÜRREŞAD PRIMARY SCHOOL

ABSTRACT

Education is an indispensable part of our lives. The levels reached by societies from past to present are directly proportional to the education systems they apply. When we look at developed countries today, it is clear that education systems are the basis of their development.

Considering the last periods of the Ottoman Empire, it is seen that important reforms were made in many areas. One of these areas is education. However, some responsible intellectuals and sensitive people, who thought that the reforms were insufficient, took up this issue and initiated some studies on this issue. One of the intellectual and sensitive people interested in the issue of education is our national poet Mehmet Akif Ersoy. Ersoy focused on education and wanted to establish a primary school in Heybeliada. The school, which has a four-year period of education, considered it a duty to undertake the education of Muslim children. In the regulation prepared for the school, it is stated that the children between the ages of 7-10 will be admitted to the school, the school will be paid, the school needs will be met with the revenues from the donations and activities, those who do not pay the school fee will not be taken to the classes, the education affairs will be formed by the principal, teachers, servants, and by a four-person administrative committee. It has been clearly stated that the education will continue from the beginning of September to the 25th of May, special and general exams will be held, students will be regularly checked for health, the use of tobacco products and damage to school property are prohibited, and successful students will be rewarded. In the curriculum, the courses which will be taught are clearly stated that the first year consists of three semesters of three months, the second year consists of two semesters, and the third and fourth grades consist of one semester.

The aim of the study is to reveal a little-known educational institution. The scope of the study consists of Sebil'ürresad Primary School, which is planned to be established in Heybeliada. In the study, the available data were evaluated objectively using the case study research method, but the fact that there were almost no school-related resources was seen as the most important issue that made the study difficult.

In this study, Sebil'ürreşad Journal will be used as the main source, and the school and program established by M. Akif Ersoy in Heybeliada will be evaluated together with secondary sources.

Keywords: Heybeliada Sebil'ürreşad Primary School, M. Akif Ersoy, Education in the Ottoman State, Primary School.

GİRİŞ

Eğitim; çocukların ve gençlerin toplum yaşamında yerlerini almaları için gereken bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında doğrudan ya da dolaylı yardım etme olarak tanımlanmaktadır[1]. İnsanlık tarihinin en eski dönemlerinden beri eğitim, toplumların en önemli işlevlerinden birisi olmuştur. Çünkü toplumun oluşmasında en temel unsur eğitimdir. Zira vatan ve millet sevgisi ile aidiyet duygusunun oluşumu, birlikte yaşama becerisinin kazandırılması, devletin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücü ancak eğitim ile sağlanmaktadır. Bugün gelişmiş ülkelere bakıldığında gelişmişliklerinin temelinde eğitim sistemlerinin yer aldığı açıkça görülür. Mustafa Kemal Atatürk'ün de belirttiği gibi "Eğitimdir ki, bir milleti ya hür, müstakil şanlı, yüksek, bir cemiyet halinde yaşatır, ya da bir milleti esaret ve sefalete terk eder"[2] sözü bunun en açık ifadesidir.

Osmanlı Devleti, son dönemlerde birçok problemle uğraşmak durumunda kalmıştır. Bu problemlerden birisi de eğitim meselesidir. Son dönem Osmanlı aydınları devletin karşı karşıya bulunduğu problemleri çözmek için çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Devleti çöküntüden kurtarmak amacıyla atılan adımlardan birisi de meşrutiyetin ikinci kez ilanı olmuştur. II. Meşrutiyet dönemi yönetiminin çözmek durumunda olduğu problemlerden birisi de eğitim konusu olmuştur. Bu dönemde ilköğretim ile ilgili sorunlar iyice açığa çıkmış, okulların az olması, okul binalarının fiziki şartları, öğretimde uygulanan yöntemler, öğretmen yetiştirme hususları tartışılan konular olmuştur. Yönetimden beklenilen ilk şey ise bu konu ve meselelerin bir an önce halledilmesi ve ilköğretimin sistemli bir hâle sokulması olmuştur[3].

Eğitim konusunun daha nitelikli bir hâle gelmesi için çaba sarf eden aydınlar, eğitimde her şeyi devletten beklemenin yanlış olduğunu, vatandaşların da konuya el atmaları gerektiğini belirtmiş ve bu konuda bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Bunlardan birisi de çalışmanın konusunu teşkil eden Heybeliada'da bir ilkokul açma girişimidir.

---

1 https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi:31.01.2023

2 Ali Güler, "Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Politikasının Ana Devreleri ve Karakteristikleri", **On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C 4, S 1, Aralık 1989, s.46

3 Mehmet Salih Erkek, "II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler ve Ethem Nejat Bey", **Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2009, s.129

I. Modernleşme Çabaları

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine bakıldığında birçok alanda önemli reformlar yapıldığı görülür. Bu alanlardan birisi de eğitimdir[4]. Osmanlı Devleti'nde eğitim-öğretim sahasında yapılan çalışmaların ilk olarak askerî alanda başladığı bilinmektedir. Sebebi ise savaşlardaki yenilgilerin genelde Avrupalı asker ve subayların iyi yetişmiş olmasına ve bu konuda geri kalınmış olunmasına bağlanılmasıdır. 1770'li yıllardan itibaren başlayan batılılaşma hareketleri 1838 yılının Haziran ayında kurulan Meclis-i Umûr-i Nâfia ile devam etmiştir. Devlete ait ilk sivil eğitim kurumları ise 1839 yılında Sultanahmet'te açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye ile Mekteb-i Ulum-u Edebiyye'dir. 1845 yılında önce Meclis-i Maarif kurulmuş, 17 Mart 1857'de* Meclis-i Maarif-i Umumiye'nin kurulmasıyla hem eğitimde batılılaşma yolunda hem de örgütlenme bağlamında önemli bir adım atılmıştır. Bunu 1866 yılında Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kuruluşu takip etmiştir. 1869 yılında

[4] Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde eğitimin modernleştirilmesi bağlamında yapılan çalışmaları konu edinen bazı çalışmalar için bk. Selçuk Akşin Somel, **Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)**, Çev. Osman Yener, İletişim Yayınları, İstanbul 2010; Benjamin C. Fortna, **Mekteb-i Hümayün: Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde İslam, Devlet ve Eğitim**, Çev. Pelin Siral, İletişim Yayınları, İstanbul 2005; Benjamin C.Fortna, **Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Okumayı Öğrenmek**, Çev. Mehmet Beşikçi, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013; Necdet Sakaoğlu, Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, İstanbul 2003; Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (M.Ö 1000-M.S.2021)**, 34.Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2021; Mustafa Ergün, **İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri 1900-1914**, Ocak Yayınları, Ankara 1996; Osman Nuri Ergin, **Türk Maarif Tarihi Cilt 1-5**, Eser Matbaası, İstanbul 1977; Mustafa Gündüz, **Osmanlı Mirası, Cumhuriyetin İnşası: Modernleşme, Eğitim, Kültür ve Aydınlar**, Lotus Yayınları, Ankara 2010; Mehmet Ö. Alkan, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924**,T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2000; Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1974; Mehmet Okur, "Türkiye'de Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları (1920-1928)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 4, S 11, Haziran 2005, s.93-109; Mehmet Salih Erkek, **II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler ve Ethem Nejat Bey**, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2009.

* 1873-1922 yılları arasında İstanbul'da açılan Müslim özel okulları üzerine yaptığı doktora çalışmasında Nuri Güçtekin, bu tarihi 20 Nisan 1857 olarak vermektedir. Bk. Nuri Güçtekin, **İstanbul'daki Müslim Özel Mektepleri (1873-1922)**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2013, s.3

"Maarif-i Umumiye Nizamnamesi"* hazırlanarak eğitim sistemi ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olarak kademelere ayrılmıştır. Şüphesiz eğitim öğretim kurumlarının yeniden yapılandırılmasında dönemin aydınlarının da rolü olmuştur. Namık Kemal, Ziya Paşa, Mustafa Fazıl Paşa gibi aydınların temsil ettiği "Yeni Osmanlılar" ve daha sonra ortaya çıkan "İttihat ve Terakki Cemiyeti" mensupları eğitimde akılcılığın, bilimselliğin, halkın ihtiyaçlarının göz önüne alınmasını istemişlerdir[5].

1876 yılında Kanun-u Esasi kabul edilmiş ve kanunda eğitim meselesine de yer verilmiştir. Kanunun 16. maddesinde tüm okulların devletin taht-ı nezaretinde olduğu belirtilmiş, 114. maddesinde de tahsil-i maârifin birinci kademesinin mecburi olacağı belirtilmiştir[6].

II. Meşrutiyetin ilanı Osmanlı yönetim yapısında olduğu kadar eğitim hayatında da önemli değişikliklere sebebiyet vermiştir. Zira bu dönemde en çok konuşulan konulardan birisi de eğitim meselesi olmuştur. Çünkü Ahmet Vefik Paşa'nın ifade ettiği gibi "Bir memleketin ruhu eğitimdir"[7].

Eğitim, bir anlamda toplumun değer yargıları ile bilgi ve becerilerin yeni kuşaklara aktarılması, bu amaç doğrultusunda okullarda sürdürülen öğretim ve yetiştirilme etkinlikleri olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla eğitimin amacı; yeni kuşaklara kültürel birikimi aktarmak, genç nesilleri toplumun belirlediği yaşamsal rollere büründürmektir[8]. Sonuçta amaç istenilen insan profilini

* Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin kabulü ve içeriği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Selçuk Akşin Somel, **Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)**, Çev. Osman Yener, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.118-123.

5 Mehmet Okur, "Türkiye'de Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları (1920-1928)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 4, S 11, Haziran 2005, s.94; Güçtekin, **a.g.t.**, s.2-3; Somel, **a.g.e.**, s.35-42; Mustafa Gündüz, "Osmanlı Son Dönem Eğitiminde "Merkezîleşme, Denetim ve Disiplin Ekseninde Şekillenen Sultanî Modernizm", **Eğitime Bakış Dergisi**, Yıl 11, S 33, Nisan-Mayıs-Haziran 2015, s.26; Mehmet Ö. Alkan, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2000, s.1-4; Yahya Akyüz, "Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler", **Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi**, C 1, S 2, Yıl 2011, s.13; Osmanlı Devleti'nde ilk açılan askerî okullar için bk. Resul Babaoğlu, **Mekteb-i Mülkiye (1859-1960)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.15-20; Erkek, **a.g.t.**, s.18-19, 50.

6 Erkek, **a.g.t.**, s.56-57.

7 Nüket Eren, **Türk Milli Eğitiminde Yabancı Okullar**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994, s.74

8 Eren, **a.g.t.**, s.7.

yetiştirmektir. Çok bilinen bir söz vardır: "Eğitim sadece Milli Eğitim Bakanlığına bırakılacak bir mesele değildir." Bu nedenle eğitim konusunda sadece bakanlıktan harekete geçmesini beklemek yanlış olur düşüncesindeyiz. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine bakıldığında insanların her şeyi bakanlıktan beklemelerinin yanlış olduğunu düşünen bazı aydınlar, halkın da bu işe katılması gerektiğini düşünmüş ve bu doğrultuda harekete geçmişlerdir. Bunlardan birisi de millî şair Mehmet Akif (Ersoy)'dur. Ersoy, sorumlu bir aydın ve duyarlı bir vatandaş olarak yazdığı yazılarında bu duruma değinmiş ve konuya vatandaşların da el atması gerektiğini belirtmiştir.

Ersoy, daha 1910 yılında yazdığı bir makalesinde Müslüman çocuklarının yabancı okullara gittiklerini, duyarsız babalar olduklarını, mevcut okulları işe yarar hâle getirmek için herhangi bir şey yapmadıklarını ve geleceğimiz olan ciğerparelerin yabancılara bırakıldığını söylemek suretiyle insanların eğitim konusundaki umursamazlığını açıkça ifade etmektedir. Devamında ise Müslüman halkın okullar açması gerektiğini belirterek "…Zengin, orta halli, züğürt, el-hâsıl hepimiz mektepsizlikten, hepimiz maârifsizlikten şikâyet ediyoruz; fakat hiçbirimiz bu derdin çaresini bulmak istemiyoruz. Yedi bacanak gidiyorlarmış, saatlerce süren sükût canlarını sıkmış, bir adam olsa da laf etsek! demişler… Biz de tıpkı böyleyiz: Milyonlarca herif bir yere toplanmışız 'Âh bir sâhib-i hayr çıksa da çocuklarımız için mektep açsa!' diyoruz"[9] sözleri ile herkesin mevcut durumdan şikâyetçi olduğunu ancak kimsenin bu konuda bir şey yapmadığını ifade etmiştir. Zira Ersoy, eğitimin vazgeçilmezliği üzerinde öylesine ısrarlıdır ki geleceğin inşasını eğitimde görmektedir.

Dönemin yazarlarından biri olan M. Salih Vecdi de bir yazısında yabancı okulları din düşmanı olarak niteleyerek ülkenin her tarafında Avrupa'dan, Amerika'dan gelen ecnebilerin okullar açtıklarını, bunlara karşı koyabilmenin ancak İslami eğitimi bir an evvel ıslah ederek din müdafileri yetiştirmekle mümkün olacağını belirtmektedir[10].

[9] Mehmet Akif, "Hasbihal", **Sırat-ı Müstakim**, C 5, S 108, İstanbul 16 Eylül 326 (29 Eylül 1910), s.59-60; Recep Garip, "Şairin Mektebi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.5-7.

[10] M. Salih Vecdi, "Medaris-i Hususiyeye Muhtacız", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 267, İstanbul 10 Teşrin-i evvel 1329 (23 Ekim 1913), s.104-105.

II. Osmanlı Devleti'nde Özel İslam Okullarının Açılması

Özel İslam okulları, Türk ve diğer Müslümanlar tarafından kendi sermayeleri ile kurdukları ve batılı modelde eğitim veren özel okulları ifade etmektedir. Bu okulların ortaya çıkışında halkın eğitim alma duygusu ile birlikte devlet okullarının nitelik ve nicelik olarak yetersiz kalmaları etkili olmuştur. Mevcut resmî okulların artan talebi karşılayamaması üzerine özel İslam okullarının açılmasına izin verilmiş ve ilk olarak 1876 yılında Şemsülmaarif Mektebi açılmıştır. Bu okulların sayısı günden güne artış göstermiştir. Yalnızca İstanbul'da 1893 yılında bu sayı 21 iken 1901 yılında 34, 1905'te 45, 1910-1911'lerde 63'e yükselmiştir. Ne var ki Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı zamanında öğrenci bulmakta zorlanan ve sadece ders ücreti ile varlıklarını devam ettirmeye çalışan bu okulların sayısı 1912'de 54'e, 1913 yılında 46'ya düşmüş ve birer birer kapanmak durumunda kalmıştır. Bu okullar yabancı okullarca Müslüman çocuklarına yapılan baskı ve kültür emperyalizmini azalttığı gibi Maarif Nezareti'nin maddi yükünü hafifletmiş, eğitime birçok yenilik getirerek günümüz özel okullarına rol model olmuşlardır[11].

Osmanlı Devleti'nde yabancı okulların varlığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nde özel okulların açılmasına yönelik ilk hukuki düzenleme ise 1 Eylül 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile getirilmiştir. Nizamnamenin özel okullara yönelik 129 ve 130. maddelerine göre özel okullar; cemaatler, ecnebiler ve Osmanlı tebaası tarafından ücretli veya ücretsiz olarak açılan ve masrafları kurucularınca karşılanan okullar olarak ifade edilmiştir[12]. Özel okul açılabilmesi için üç koşulun yerine getirilmesi gerekmektedir. Birincisi öğretmenlerin Maarif Nezareti veya mahalli maarif idareleri tarafından tasdik edilmiş şahadetnamelerin bulunmasıdır. İkinci koşul adaba ve politikaya aykırı ders okutulmaması için ders cetvellerinin ve kitapların Maarif Nezareti veya mahalli maarif idareleri tarafından tasdik edilmesi, üçüncüsü ise okulların Maarif Nezareti veya mahalli maarif idareleri tarafından resmî ruhsatnamelerini almış olmalarıdır. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne göre özel okullar Mekatib-i Hususiye-i İslamiye ve

[11] Nuri Güçtekin, "Çerkez Teavün Mektebi (1910-1914)", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C 12, S 23, İstanbul 2013, s.2-3; Güçtekin, **a.g.t.**, s.38.

[12] **Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme**, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 134, İstanbul 2014, s.116-117; Güçtekin, **a.g.t.**, s.14-15.

Mekatib-i Gayrı Müslime olarak ikiye ayrılmıştır[13]. Bunun neticesinde birçok okul açılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde halkın girişimleriyle Ersoy'dan önce de okulların açıldığını görmekteyiz. Örneğin Mithat Paşa, 1869 yılında yerel kaynaklarla Bağdat'ta ilk rüştiyeyi açarken, Suriye'nin Akka Sancağı mutasarrıfı 1873-1874 yıllarında merkez camisinin müştemilatını rüştiyeye dönüştürmüştür. Benzer şekilde Hüdavendigar vilayetine bağlı Gemlik Kazası Kaymakamı, maarif encümeni kurmakla kalmayıp kazanın bütün köylerindeki mahalle mekteplerini ıslah etmiş, erkekler için üç, kızlar için de üç ilkokul açmıştır[14]. Vatan evlatlarının eğitimden mahrum kalmaması için 1888 sonrası Aydın, Beyrut, Edirne, Halep, Hüdavendigar, Konya, Kosova, Selanik, Trabzon ve Trablusgarp vilayetlerinde yeni şubeler, okullar açılmıştır. Bu şube sayısı 1907 yılında 21, 1912 yılında 50 civarındadır[15]. Bir diğer uygulama ise Kürt aşiretlerinin denetim altına alınması için açılan Aşiret Mektepleri'dir[16]. Bununla beraber yabancı okulların da önemli bir yer tuttuğunu belirtmek gerekir[17].

Eğitim açısından bakıldığında Heybeliada denilince hemen Ruhban Okulu ve Heybeliada Deniz Lisesi akıllara gelmektedir. Ancak bu iki okul dışında da yer alan okullar mevcuttur. Günümüzde Heybeliada'da yer alan başlıca okullar şunlardır: Heybeliada İlkokulu, Heybeliada Ortaokulu, Hüseyin Rahmi Gürpınar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Heybeliada Anadolu Lisesi[18]. Ancak bunların dışında açılıp sonradan çeşitli nedenlerle kapanmış veya kapatılmış olan okullar da mevcut olup bunlardan bazıları bilinmemekte ya da az bilinmektedir. Bunlardan birisi de M. Akif (Ersoy) tarafından Heybeliada'da açılmak istenen Heybeliada Sebil'ürreşad Mektebi İptidaisi'dir.* Bunun için Said Halim Paşa'nın kardeşi Prens Abbas Halim

13 Güçtekin, **a.g.t.**, s.14-15.
14 Somel, **a.g.e.**, s.152.
15 Güçtekin, **a.g.t.**, s.XVI.
16 Somel, **a.g.e.**, s.202, 259.
17 Osmanlı Devleti'nde yalnızca 1894-1895 yıllarında açılan yabancı okul istatistikleri için bk. Alkan, **a.g.e.**, s.106 vd.
18 http://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/index.php?ILKODU=34&ILCEKODU=1, Erişim Tarihi: 03.02.2023.

* Sebil'ürreşad dergisinde yazılan makalede yazar ismi doğrudan belirtilmemektedir. Yazının sonunda yalnızca "Sebil'ürreşad" yazılmakta olup buradan yazının bir komisyon tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Bk. "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.34. Ancak aynı

Paşa'nın "Vidalı Köşk"** olarak bilinen köşkü tahsis edilmiş ve 1913 yılı sonlarına doğru açıldığı düşünülen bu köşkte iki dönem eğitim yapılmıştır[19]. M. Salih Vecdi, "Sebil'ürreşad İptidai İslam Mektepleri küşadına*** başladığı gibi" ifadesi ile okulun açıldığını belirtmektedir[20]. Okul, Çanakkale Savaşı başlayınca eğitim hizmetine ara vermek durumunda kalmıştır[21]. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Maarif teşkilatının kusurları ve benzeri sebeplerle İslamcı aydınların ortaya koydukları bu çalışma devam ettirilememiş ve ikinci bir Sebil'ürreşad Mektebi kurulamamıştır[22].

Okulun açılması planlandığında yani 1913 yılında resmî istatistiklere göre İstanbul ve çevresinde iptidailerin sayısı 9 (birisinin kapanmış olduğu belirtilmekte), rüştiye derecesinde 40, idadi ve sultani derecesinde de 7 olmak üzere toplam 55 Müslim Özel Mektebi bulunmaktadır. Bu okullarda 5622

derginin 2019 Mart tarihli 1038 sayılı nüshasında müfredat metninin Mehmet Akif Bey'e ait olduğu belirtilerek adı geçen okul "Akif'in Mektebi" veya "Sebil'ürreşad Mekteb-i Alisi" olarak nitelendirilmektedir. Bk. "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.4. Buradan hareketle çalışmamızda okulun açılması çalışmalarını M. Akif özelinde değerlendirmeye çalıştık.

Konuyla ilgili olarak fazla kaynak bulunmamaktadır. Yalnızca Sebil'ürreşad dergisinin Mart 2019 tarihli 1038 numaralı sayısında bazı yazılar yer almaktadır. İlgili yazılar için bk. Fatih Bayhan, "Akif'in Mekteb-i Ali'si ve Gündeme Dair Bazı Mülahazalar", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.3; Recep Garip, "Şairin Mektebi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.5-8; Mehmet Osmanlıoğlu, "Akif'in Rüyası Sebilürreşad Mekteb-i Alisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.13-16, 32; Ahmet Akgül, "Sebil'ürreşad Heybeliada Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.10-12; Abdurrahman Dilipak, "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.11-12; Nizamettin Duran, "Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.13-15.

** Köşk, Mimar Hovsep Aznavur tarafından 1897-1899 yılları arasında inşa edilmiştir. Köşk, çivi kullanılmadan numaralanmış malzemenin vidalanması yoluyla inşa edildiğinden Vidalı Köşk olarak bilinmektedir. Köşk, Abbas Halim Paşa'nın vefatından on yıl sonra vasiyeti üzerine parça parça sökülerek Mısır'a taşınmış ve arsası satılmıştır. Bk. **Nil Kıyısından Boğaziçi'ne; Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hanedanı'nın İstanbul'daki İzleri**, Yay. Haz. M. Baha Tanman, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2011, s.168-169.

19 Mehmet Osmanlıoğlu, "Akif'in Rüyası Sebilürreşad Mekteb-i Alisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.32.

*** Farsça *guşāden* "açmak"tan *guşād* açılış, açma.

20 Vecdi, a.g.m., s.105.

21 "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.4. Ancak konu ile ilgili olarak elimizdeki kaynaklar dışında herhangi bir çalışmada konuya ilişkin kaynak bulunmadığından bu durum yeterince izah edilememektedir.

22 Nesrin Aktaran, "II. Meşrutiyet Dönemi İslamcı Aydınların Mekteplere Dair Görüş ve Önerileri (1908-1918)", **Osmanlı Mektepleri (Bir Modernleşme Çabası Olarak Osmanlı Eğitiminde Yeni Arayışlar)**, Ed. Fuat Aydın vd., Dem Yayınları, İstanbul 2021, s.76.

erkek ve 268 kız öğrenci olmak üzere toplam 5890 öğrenci öğrenim görürken 565 (520 erkek, 45 kadın) öğretmen, Müslim Özel Mekteplerinde görev yapmaktadır[23].

Osmanlı Devleti'nde özel okullarda öğretmen olabilmek için yalnızca bilgiye sahip olmak değil aynı zamanda talim ve terbiye usullerini bilmek, ayrıca tecrübe ve uzman olmanın gerekliliği belirtilmektedir. Öğretmenlerin atama ve görevden alınmalarında Maarif Nezareti'nin izni gerekmektedir. Özel okullarda görev yapacak öğretmenlerin bazı görevleri şu şekildedir: Öğretmenler, belirli olan gün ve saatlerde okulda bulunacak ve müdürün bilgisi dışında dersliklerden ayrılamayacaklardır. Öğrencilerin ders esnasında başka bir şey ile meşgul olmalarına izin verilmeyecek, gerekmedikçe dışarı çıkmalarına müsaade etmeyeceklerdir. Müdürden izin kâğıdı almayan öğrenciler derse alınmayacaktır. Her hafta sonu öğrencilerin iyi ve kötü davranışları rapor edilecektir[24]. Ayrıca özel okullarda çalışabilmek için namuslu ve 20 yaşını tamamlamış olmaları, hapis cezasını gerektirecek bir suçtan veya cinayetten mahkûm olmamaları mecburidir. Bununla beraber halk arasında bölünme ve ayrışmaya yol açacak, ülke ve genel ahlak kurallarına aykırı ve öğrencinin inançlarını bozacak eğitim ve telkinler kesinlikle yasaklanmış olup, bu tür eylemlerde bulunanlar okullarda çalışamayacakları gibi cezai hükümlere tabi olacaklardır[25]. 12 öğretmenden oluşan ders kadrosu dışında bu okullarda kâtip, mubassır (yardımcı öğretmen), hademe, doktor, mürebbi, mürebbiye, imam, doktor, eczacı gibi kadrolar bulunmaktadır[26].

III. Okulun Açılma Gerekçeleri

II. Meşrutiyet sonrasında eğitimin çağdaşlaştırılması konusunda ciddi projeler hazırlansa da savaşlar nedeni ile bütçe olanaklarının elvermemesi bu projelerin uygulanmasını engellemiş, dönemin eğitim sloganı ise "Millî Terbiye" olmuştur. Burada kullanılan "millî" kavramı ilk olarak Osmanlı milleti ve Osmanlıcılığı çağrıştırmakla beraber aynı zamanda ümmet çağrışımı yaparak, İslam milleti anlamında da kullanılabilmektedir. Diğer taraftan güçlenerek hâkim hâle gelen kullanım ise Türklük ve milliyetçilik-

23 Güçtekin, **a.g.t.**, s.10-11.
24 Songül Keçeci Kurt, **Osmanlı Devleti'nde Özel İslam Mektepleri**, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2011, s.305-306; Güçtekin, **a.g.t.**, s.85.
25 Güçtekin, **a.g.t.**, s.18-19.
26 Güçtekin, **a.g.t.**, s.85-92.

ulusçuluk olarak kullanılmasıdır. Dönemin başında İslam ve Türk bir arada kullanılsa da zamanla Türk'e öncelik verilerek Türk-İslam anlayışı eğitimde öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır[27]. M. Akif (Ersoy)'un da bu bağlamda hareket ettiğini söylemek mümkündür.

M. Akif (Ersoy), Sebil'ürreşad dergisinde yazdığı yazılarda öncelikle neden böyle bir okul açılması gerektiğini belirtmiştir. M. Akif (Ersoy), ülkede eğitimin özellikle de ilkokul eğitiminin acınacak bir hâlde olduğunu, memleketin hiçbir köşesinde muntazam bir ilkokul kurulamadığını, dahası numunelik olmak üzere kurulanların dahi bir ilerleme kaydedemediklerini belirtmektedir. Bunun sebeplerini ise eğitimle ilgilenen yetkililerin eğitime vakıf olmaması ve tecrübesiz olmaları, yeterli çalışma ve gayretin olmaması, Maarif bütçesinin yetersizliği, yetkililerin memleket işleriyle yeterince ilgilenmemeleri, okulların az olması, olan okulların da bozuk, çürük esaslar üzerine kurulmuş olması, Maarif Nezareti'nin yanlış yollara sapmış olması ve bu gidiş yolunu düzeltme imkânının kalmamış olması şeklinde sıralamaktadır[28]. Bu durum ise halk tarafından eğitimin olumsuzluğunu gösteren deliller olarak nitelendirilmiştir.

Okulun açılma gerekçesi ile ilgili olarak yazılan yazıda muhtelif akımların, birbirine zıt siyasetlerin etkisinde kalan Maarif Nezareti'nden bir şey beklemenin doğru olmadığı, bakanlıktan hizmet beklemenin vakit kaybından ve kendini avutmaktan başka bir şeye yaramayacağı ifade edilmektedir[29]. Dönemin İslamcı yazarlarından bir olan Ömer Fuat, 9 Ekim 1913 tarihli yazısında eğitim işinin hükûmet iş olmadığını, okul açmanın, çocukları okutturmanın devlete ait olduğu düşüncesinin yaygın olduğunu ondan sonra da insanların cahillikten şikâyet ettiklerini, halkın bu konuya el atması gerektiğini belirterek halkın okul açması zaruretini dile getirmiştir[30].

Sebil'ürreşad'daki yazının devamında ahalinin yiyecek içeceklerini Ziraat Bakanlığından beklemesi durumunda aç ve sefil kalmasının muhakkak olduğu

---

27 Muhammet Şahin, M. Ahmet Tokdemir, "II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimde Yaşanan Gelişmeler", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, C 9, S 4, Güz 2011, s.853.

28 "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.34; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.4.

29 "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, s.34; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.4-5.

30 Aktaran, a.g.m., s.69-70.

belirtilerek ekmek, su kadar gerekli olan eğitim işinin de hükûmetten beklemenin sonunda cahil kalmaktan başka bir netice vermeyeceği ifade edilmektedir. Bu sebeple özellikle de ilkokul eğitiminin geliştirilmesi hususunda milletin azim ve gayreti, girişim ve faaliyetlerine şiddetle ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Tabii ki halkın ilim ve eğitim yolunda fıtrat ve terbiyesinin ilhamına göre ilerlemesini de bilmesi gerektiği açıkça yazılmakta olup Bakanlığın bu konuda millete engel olmayarak rehberlik yapması gerektiği de ayrıca ifade edilmektedir. Bununla beraber halkın da bu konuda son zamanlarda ihmalkâr davranarak âdeta hükûmetin uygulamalarına destek olduğu ifade edilmektedir[31].

Halkın, ekmek su kadar muhtaç olduğu ilk eğitimin yüz üstü bırakıldığı, mahallelerde, camilerde inşa edilen ilkokulların zamana ayak uyduramadıkları gibi eski hâllerini bile muhafaza edemedikleri, birçoğunun harap olup yok olduğu, bunun da sebebinin bakanlığa duyulan güvenden kaynaklandığı belirtilmektedir. Bundan dolayı müteyakkız olunması, şiddetli bir şekilde ihtiyaç duyulan ilk eğitimin geliştirilmesi için hükûmete bel bağlamayarak halkın gayret göstermesi, cahil ve ümmi* kalınmaması gerektiği vurgulanmaktadır. "Biz eminiz ki milletimiz, Müslümanlar hiçbir vakit böyle hayırlı teşebbüslere karşı gelmezler" denilerek halkın bu konuda gerekli hassasiyeti göstereceği ve kısa bir zaman zarfında çalışmaya başlayacakları ifade edilmektedir. Bu konuda millete ön ayak olabilecek vatanperver birçok insanın olduğu, yalnız şehirlerde, kasabalarda değil nahiye merkezlerinde, köylerde eğitimin ilerlemesi için okul yapacak, rehberlik edecek başlangıç olarak beş on para verecek, okula maddi manevi destek olacak birçok insanın olduğuna inanılmaktadır. Bunun gibi millî, büyük girişimlere şüphesiz ileri gelenler tarafından başlanması gerekir denilmektedir. Bunların ise millet sayesinde zengin olan yahut dolgun maaş alanlar, şehzadeler, damatlar, paşalar, sultan hanımlar, zengin kadınlar, ticaretle uğraşanlar oldukları belirtilmektedir. Fakat bugüne kadar bu konuda herhangi bir girişimde bulunulmadığı, bir paşanın, bir şehzadenin, bir sultanın

[31] "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, s.34; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.4-5.

* Okuma yazma bilmeyen. http://lugatim.com/s/%C3%9CMM%C3%8E, Erişim Tarihi:17.01.2023.

bu konuda rehberlik etmediği, herhangi bir okul açmadığı ifade edilerek bu konudan duyulan üzüntü de belirtilmektedir[32].

Yazının devamında yakın bir zamanda bu durumun üstesinden gelineceğine inanıldığı yazılmakta, içinde bulunulan durumun, yaşanan felaketlerin seciyesizlik, cehalet yüzünden husule geldiği belirtilmektedir. Onun için gerek halk gerekse ileri gelenler bu duruma lakayt kalamazlar. Nasıl ki askerler milleti felaketlerden kurtarmak için çalışıyorlarsa milletin de el birliğiyle eğitim konusuna el atması gerekmektedir. Bundan dolayı Sebil'ürreşad heyeti de bu konuya uzak kalmamış ve yalnızca kalemle değil ilk eğitimin daha iyi bir noktaya gelmesi için çalışmaya azmetmiştir. Bu nedenle heyet, okul açılması için sözü geçen vatanperverlere, yetkili kişilere başvurarak Osmanlı Devleti'nde ve İslam dünyasında millî okulların açılması çalışmalarına karar vermiştir. Çünkü İslam'ın bu tür felaketlerden kurtulması ve aydın bir gelecek için el birliğiyle çalışmak gerekmekte ve bu millî bir mesele olarak değerlendirilmektedir[33].

Yukarıda anlatılan sebeplerden hareketle Sebil'ürreşad okullarının ilki Prens Abbas Halim Paşa'nın himmet-i fehimaneleriyle Heybeliada'da tesis olunmaktadır. Sebil'ürreşad da bu hayırlı işe Müslümanlığın yükselmesi için çalışmaktadır[34].

Okul ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla aylık olarak bağışta bulunanların isimleri ve ne kadar bağış yapacakları Sebil'ürreşad dergisinde yayınlanmıştır. Buna göre 105 kişinin adının yazılı olduğu listede değişik mesleklere mensup isimler yer almaktadır. Bağış yapanlar içerisinde en yüksek bağış miktarı 120 Kuruş ile Mısırlı Aziz İzzet Paşa'ya ait iken en düşük miktar üç (3) kuruş olarak göze çarpmaktadır. Bağış yapanlar arasında bir diğer göze çarpan husus ise yalnızca bir kadının (Sadık Bey'in kız kardeşi Hatice Hanım) yer almasıdır[35].

---

32 "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.34-35; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.4-5.

33 Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.35; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.5.

34 Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.35.

35 "Talim ve Terbiye:Sebil'ürreşad İptidai Mektebi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 268, İstanbul 17 Teşrin-i evvel 1329 (30 Ekim 1913), s.119-121; "Talim ve Terbiye: Sebil'ürreşad İptidai

IV. Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi Dâhili Nizamnamesi

Heybeliada'da bir ilkokul açılmasına gayret gösteren Sebil'ürreşad heyeti, bunun için bir tüzük hazırlamıştır. 31 maddeden oluşan tüzüğün ilk maddesinde Sebil'ürreşad Mektebi'nin Müslümanlara İslami bir terbiye ile ilkokul eğitimini yeni eğitim yöntemleriyle vermek üzere kurulmuş millî bir müessese olduğu belirtilmiştir. İkinci maddesinde okulun dört yıllık ve tüm İslam âlemine açık olduğu kaydedilmiştir. Üçüncü maddesinde yedi ile on yaş arası çocukların okula alınacağı ifade edilirken, 4-6'ıncı maddelerinde okulun ücretli ve ücretin de aylık 20-40 Kuruş olduğu, okul ihtiyaçlarının karşılanması için her türlü bağışın kabul edileceği, ayrıca bütçe açığının kapatılması için millî eğlenceler tertip edileceği belirtilmiştir. Bir defada ya da belirli taksitlerle yılda 1 Osmanlı lirasından aşağı olmamak kaydıyla para vermeyi taahhüt edenler okulun kurucusu olarak kabul edilmişlerdir. Dokuzuncu maddesinde ise eğitim ücretinin her ay peşin alınacağı, ay sonuna kadar ücretini ödemeyen öğrencilerin okula alınmayacakları ve kayıtlarının silineceği belirtilmiştir[36].

7 ve 8'inci maddeler okul yönetimi ile ilgilidir. Bir müdürün idaresinde yeteri kadar öğretmen ve hizmetlinin bulundurulacağı belirtilerek okulun her türlü iç ve dış ilişkilerini yürütmek üzere bir başkan, bir müfettiş, bir nazır ve muhasebeciden oluşan dört kişilik daimi bir üst kurul belirlenmiştir[37].

10-14 ve 25'inci maddeler okulun işleyişi ile ilgilidir. Buna göre dersler eylül başında başlayacak ve mayıs yirmi beşe kadar devam edecektir. Sınavlar genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılmış olup özel sınavlar Aralık ve Mart ayı başlarında, genel sınavlar ise Haziran ayının bir, iki, üç ve dördüncü günlerinde yapılacak olup ödül töreninin de 10 Temmuz'da yapılması kararlaştırılmıştır. Genel sınavlarla ödül töreni arasındaki sürede ders ve kitap okutulmayıp sadece uygulamalı yazlık programın yapılacağı belirtilmiştir. Eğitim sabah saat dokuzda başlayıp saat on ikiye kadar devam etmekte,

Mektebi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 270, İstanbul 31 Teşrin-i evvel 1329 (13 Kasım 1913), s.151-152.

36 Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.36; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.5-6; Ahmet Akgül, "Sebil'ürreşad Heybeliada Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.11.

37 Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.36; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.6.

akabinde bir saat öğle arasından sonra saat bir iki arasında üç dört ayet tilaveti takiben dinî ve ahlaki bir vaaz verilerek saat ikiden sonra tekrar ders işlenmeye başlanacaktır. İmamet ve vaaz müdürün görevi sayılmış; öğretmen ve öğrenciler için namazda hazır bulunmak mecburi ve öğrencilerin okula gelirken okul elbisesini giymeleri zorunlu tutulmuştur. Her gün ilk dersten önce ve son dersten sonra tüm öğretmen, öğrenci ve idarecilerce devlet ve İslam milletine, okula hayrı dokunanlara, din ve devlet yolunda şehit olanlara dua edilmesi ve ilahiler okunması kararlaştırılmıştır. 25'inci maddede ise birinci sınıfın üçer aydan üç devre, ikinci sınıfın iki devre, üç ve dördüncü sınıfların bir devreden oluşması kabul edilmiştir. Ders zamanları kırk dakika, teneffüsler ise on beş dakika olarak belirlenmiştir[38].

15-19'uncu maddelerde veli sorumluluklarına yer verilmiştir. Nizamnameye göre okula gelmeyen öğrencilerin mazeretini belirten bir belgenin veli tarafından imzalanarak getirilmesi, okula kayıt kabul için nüfus tezkiresi, doktor raporu ve aşı kartının getirilmesi istenmiştir. Kayıt kabul işlemi yapılan öğrencilerin sicil defterine kaydedilmesi, her ay sağlık kontrolünden geçirilmesi, bulaşıcı hastalığı olanların okula kabul edilmemesi (gelmemesi), her ay öğrenci notlarının velilere imza karşılığı verilmesi ve öğrencilerin evde

[38] Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.36; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad,** S.1038, İstanbul Mart 2019, s.6.

Devreler ve Devre İmtihanları ve bir ders yılı şu şekilde bölümlere ayrılmıştır:

- Ders yılı Eylül'ün 1'inden Mayıs'ın 31'ine kadar toplam 9 aydır.
- Bir ders yılı her biri 3'er ay olmak üzere üç devreye ayrılmıştır.

Birinci devre: 1 Eylül - 31 Teşrin-i sani
İkinci devre:1 Kanun-i evvel- 28 Şubat
Üçüncü devre: 1 Mart- 31 Mayıs

Birinci ve ikinci devre sınavları yazılı olarak yapılmakta, Üçüncü devre sınavları (imtihan-ı umumi) ise sözlü şeklinde yapılmaktadır. Birinci ve ikinci devre imtihanlarında alınan notların ortalaması ile genel imtihanlarda alınan notların ortalaması birleştirilerek ortalaması beşin üzerinde olanlar sınıf geçebilmektedirler. Bir veya iki dersten beşten düşük not aldığı surette ikmal, üç dersten düşük not alırsa sınıfta kalmaktadırlar.

Notların derecesi şu şekildedir:

9-10 âliyyül âlâ	8 âlâ	7 karîb-i (yakın) âlâ	6 vasat	5 karîb-i vasat	4-3 zayıf	2-1 pek zayıf

Her devrenin imtihan bitiminde mektep talebelerine bir ay istirahat, üçer gün tatil verilmektedir. Bilgi için bk. Kurt, **a.g.t.**, s.317; Güçtekin, **a.g.t.**, s.68.

ne şekilde vakit geçirdiklerinin veli tarafından yazılı veya sözlü olarak okul idaresine bildirilmesi istenmiştir[39].

Nizamnamede ödül ve cezaya da yer verildiği görülmektedir. 20-23'üncü maddelerde on aferin belgesi alanların bir tahsin* varakasına, beş tahsin varakası alanların bir imtiyaz varakasına dönüştürülmesi ve bu belgenin ödül töreninde verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca derslerinde gayret gösterenler ile iyi ahlak sahibi ve temizlik kurallarına uyanların bir aferin varakası ile ödüllendirilmesi ancak bu hususlarda kusur gösterenlerin de cezalandırılması kabul edilmiştir. Fakat darp ve kötü muamele kesinlikle yasaklanmıştır. Tütün içmek, sıralara zarar vermek, duvarları bozmak, çizmek veya tahrip etmek de yasaklandığı gibi verilen zararın da ödetilmesi kabul edilmiştir[40].

24, 26-29'uncu maddeler okul yönetimine ayrılmıştır. Öğretmenlerin ders saatlerine riayet etmesi, müdür ve öğretmenlerin teneffüslerde öğrencilerin başında olmaları, öğretmen ve hizmetlilerin müdürün emirlerine uyması, müdürün programın uygulanmasına dikkat etmesi ve idare heyetine (üst kurul) karşı sorumlu olması, verilen ödül ve cezaları uygulaması, haftada bir üst kurula rapor vermesi kararlaştırılmıştır. 30-31'inci maddeler ise yeni bir karar alınana kadar bu tüzüğün uygulanması ve alınan kararlar ile yapılan bağışların Sebil'ürreşad dergisinde yayımlanmasıyla ilgilidir[41].

V. Okulun Müfredat Programı

Eğitim süresi dört yıl olarak belirlenen okulun eğitim müfredatı şu şekilde belirlenmiştir: Birinci sınıf üç aylık devrelerden oluşmakta olup okutulacak dersler şu şekildedir.

---

39 Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.36; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.6.

* Eskiden okullarda iyi ve çalışkan öğrencilere verilen bir değerlendirme notu ve bunun belgesi. http://lugatim.com/s/TAHS%C4%B0N, Erişim Tarihi:18.01.2023.

40 Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.36; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.6.

41 Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.36; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.6-7.

Birinci Sınıf,

Birinci Devresinde[42]

Sıra No	Ders Adı	Haftalık Ders Saati
1	Elifba Yazı	18
2	Malumat-ı Diniye	6
3	Kıraat	6
4	İdman	2
5	İlahi	3

Birinci sınıfın birinci devresinde beş farklı dersten haftada 35 saat ders olup derslerin işlenişi şu şekildedir: Üç aydan ibaret olan birinci devrede sesli harflerle birlikte alfabe ve yazı öğretilmesi, sesli olarak kelime-i tevhid, kelime-i şehadet, "Amentü billah…" öğretilerek selam verme, selam alma, işe güce besmele ile başlamak gibi adap ve İslami esasların öğretilmesi, sonrasında ise öğrendikleri harflerden oluşan birer heceli, sonra ikişer, üçer heceli kelimelerin okutulması sağlanacak ve İsveç usulü beden hareketleri* yaptırılacaktır.

[42] Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.36-37. Kasaba ve köy okullarında dersler farklılık arz etmektedir. Karşılaştırma için bk. Somel, **a.g.e.**, s.357; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.7.

* İsveç Usulü, 19.yüzyıl başlarında Almanya'daki jimnastiğe paralel olarak bir kuzey ülkesi olan İsveç'te de Pehr Henrik Ling tarafından bilimsel ve fizyolojik esaslara dayanan, yavaş hareketlerle başlayıp giderek zorlaşan, karın kaslarının gelişimi ile beraber sırt ve ense kaslarının da çalıştırılmasına dikkat ederek duruş bozukluklarının önüne geçmeyi amaçlayan bir jimnastik türüdür. Bilgi için bk. Mehmet Acet, İbrahim Yıldıran, "İsveç Cimnastiğinin Dünya'da ve Türkiye'deki Gelişimi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 2, Haziran 1999, s.294-296; İsveç jimnastiği özellikle kalabalık sayıdaki öğrenci grubunu, sınırlı mekânlarda düzene sokma eğilimiyle 19. yüzyıl başlarında geliştirilmiş bir beden eğitimi sistemdir. Amacı, özel tasarlanmış hareketlerin yardımı ile vücudun mümkün olan en iyi yolla dengelenmesi ve bütünsel ahenginin sağlanmasıdır. Özellikle okul hayatının beraberinde getirdiği duruş hataları ve omurga çarpıklıklarına karşı karın kasları, sırt ve ense kaslarına ilişkin çalışmalara özen gösterilmiştir. 1909 İlkbaharında beden eğitimi öğrenimi görmek üzere İsveç'e gitme şansı yakalayan Selim Sırrı Tarcan, İsveç dönüşü sonrası edindiği etkin görevler ile İsveç jimnastiğinin kısa sürede okullara ve okul programlarına girmesini sağlamıştır. Bilgi için bk. Osman Tolga Şinoforoğlu, **Selim Sırrı Tarcan ve İsveç Jimnastiği: Beden Eğitiminde İsveç Modelinin II. Meşrutiyet Dönemi Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2015, s.57-59 ve 85-95.

İkinci Devresinde[43]

Sıra No	Ders Adı	Haftalık Ders Saati
1	Yazı	9
2	Türkçe, Arapça Kıraat	9
3	Malumat-ı Diniye	6
4	Hesab-ı Zihni	6
5	İdman	2
6	İlahi	3

Birinci sınıfın ikinci devresinde altı ders ve haftada 35 saat ders olup ders işleyişi şu şekildedir: Bazen tebeşir* ile siyah tahta üzerine, bazen kurşun kalem ile kâğıt üzerine bir heceli kelimelerden başlanarak tedrici bir surette ikişer ve daha fazla heceli kelimeler, sonra ikişer, üçer kelimeden oluşan cümleler yazdırılarak imla yoluyla yazabildikleri kelimeleri, cümleleri tebeşirle siyah tahta üzerine, bazen kurşun kalem ile kâğıt üzerine yazdırılır. Öğrencilerin doğru oturmaları ve kalemleri doğru bir şekilde tutmalarına dikkat edilir. Sesli bir şekilde küçük sureler, namaz duaları, Cenab-ı Hak ve Peygamber Efendimiz hakkında küçük manzumeler ezberlettirilerek hareke, sükûn, şedde ve tenvin gösterilir; ikişer, üçer, dörder harfli Arapça hareketli kelimelerin okutturulmasına çalışılır. Ayrıca Türkçe tek (basit) ve birleşik (toplu) kelimeler, isimler, fiiller okutturulup anlamları hakkında açıklama yapılarak her kelimenin iyi bir surette telaffuzu ve anlamı ifade etme alıştırmaları yapılır. İki, üç kelimeden oluşan cümleler çokça okutturularak, okudukları cümlelerin anlamlarına yönelik basit sorularak sorulur ve cevaplandırmaları istenir. Birden ona, sonra da yüze kadar saydırılarak basit toplama ve çıkarma işlemleri yaptırılır. Beden derslerine devam edilerek kolay çocuk şiirleri söylettirilir.

[43] Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.37; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.7.

* Orijinal metinde taş şeklinde geçmektedir. Cümlenin tamamı değerlendirildiğinde tebeşir olması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle metindeki taş kelimesi burada tebeşir şeklinde tarafımızdan kullanılmıştır.

Üçüncü Devresinde[44]

Sıra No	Ders Adı	Haftalık Ders Saati
1	Yazı	7
2	Kıraat	6
3	Kur'an-ı Kerim	6
4	Hesap	4
5	Malumat-ı Diniye	7
6	İdman	2
7	İlahi	2
8	Hüsn-ü Hat	2

Birinci sınıfın üçüncü devresinde sekiz farklı dersten haftada 36 saat ders olup işleyiş şu şekildedir: Yazı çalışmalarına aynı şekilde devam edilir fakat iki, üç, dört harfli Arapça kelimeler de yazdırılır. Bir, iki üç kelimeden oluşan Arapça cümleler okutturularak kameri ve şemsi harfler de okutturulur. Kur'an-ı Kerim dersinde tahtaya kısa bir ayetin kelimeleri yazdırılarak ayrı ayrı okutturulur, böylelikle Kur'an tilavetine başlanmış olunur. Sayılar gösterilerek birer birer ritmik sayma yapılır ve rakamlar yazdırılır. Basit toplama çıkarma işlemleri, zihinden hesaplamalar ve yüze kadar sayma yaptırılır. Namaz kılma ve abdest öğretilerek, beden eğitimine devam edilir. Dinî, millî ilahi ve şarkıların yanında kalem tutma ve güzel yazı çalışmaları yapılır.

İkinci Sınıf,

Birinci Devresinde[45]

Sıra No	Ders Adı	Haftalık Ders Saati
1	Yazı	7
2	Kıraat	6
3	Kur'an-ı Kerim	6
4	İlmihal	4
5	Hesap	5

[44] Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.37; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.7-8.

[45] Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S.264, İstanbul 19 Eylül 1329 (2 Ekim 1913), s.50; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.8.

6	İdman	2
7	Resim	2
8	Hüsn-ü Hat	2
9	Musik-i Savti ve İlahi	2

İkinci sınıfın birinci devresinde dokuz farklı ders ve toplam 36 saat ders olup işleyiş şu şekildedir: Yazı olarak iki, üç kelimeden oluşan cümleler kâğıda yazdırılıp temizliğe, imlaya dikkat edilir. Okuma dersinde açık ve kolay cümlelerden oluşan metinler okutturulur. Basit, birleşik kelimeler ile isim ve fiil arasındaki farklar gösterilir. Öğrencinin okuduğu her cümlenin anlamını bilmesi ve açık bir şekilde ifade etmesi sağlanır. Kur'an-ı Kerim dersinde "Amme" cüzündeki küçük sureler okutturulur. Hesap dersinde sayılar saydırılır ve yazdırılır. Basit toplama ve çıkarma işlemleri yaptırılır. Beden eğitimi dersinde İsveç usulüne devam edilir. Resim dersinde geometrik şekiller, yaprak ve meyve gibi şekiller çizdirilir.

İkinci Devresinde[46]

Sıra No	Ders Adı	Haftalık Ders Saati
1	Yazı	5
2	Kıraat	5
3	Kur'an-ı Kerim (Tecvit Usulüyle)	4
4	Hesap	3
5	Resim	2
6	El işleri	2
7	İdman	2
8	Lisan-ı Arabi	3
9	İlm-i Eşya	2
10	Hüsn-ü Hat	2
11	Musiki	2

İkinci sınıfın ikinci devresinde on bir farklı ders ve toplam 32 saat ders olup işleyiş şu şekildedir: Yazı ve kıraat derslerine önceki gibi devam edilir. Kur'an-ı Kerim dersine önceki usulde devam etmekle beraber küçük sureler ezberlettirilir. Hesap dersinde toplama ve çıkarma işlemlerinde Osmanlı tartı

[46] Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 264, İstanbul 19 Eylül 1329 (2 Ekim 1913), s.50; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.8.

ve ölçüleri verilerek öğrencilere ev ödevleri verilir. Resim dersinde ek olarak gölgelendirme yapılır. İdman aynen devam ettirilir. El işlerinde ise Frobel'i* usulde eğitim verilir. Lisan-ı Arabi (Arapça) dersinde Berliç** usulü eğitim verilir. İlm-i Eşya dersinde ise vücudumuz hakkında bilgi verilerek duyu organları ve görevleri, sağlık hakkında öğütler, hayvan ve bitkiler hakkında bilgi verilir. Hüsn-ü hat (Güzel yazı) ve musiki derslerine aynı şekilde devam edilir.

Üçüncü Sınıf[47]

Sıra No	Ders Adı	Haftalık Ders Saati
1	Yazı	2
2	Kıraat	4
3	Kitabet	1
4	Kur'an-ı Kerim Maa Tecvid	5
5	Muhtasar Sarf ve Nahv-i Osmani	1
6	İlmihal	3
7	Hüsn-ü Hat***	2
8	Hesap	3
9	Lisan-ı Arabi	3
10	Tarih	1
11	İlm-i Eşya	1

* Friedrich Wilhelm August Fröbel, (21 Nisan 1782 - 21 Haziran 1852), Alman eğitimci ve filozof. Özellikle okul öncesi eğitimle ilgilendi ve 1837'de ilk çocuk bahçesini kurdu. J. J. Rousseau'nun ve Pestalozzi'nin görüşlerinden yana olan Fröbel her şeyin doğaya bırakılmasını ve çocukların gelişmesinin açık havada yapılacak alıştırmalar, oyunlar ve şarkılarla kolaylaştırılması görüşünü öne sürmüştür. https://www.felsefe.gen.tr/fredrich-frobel-kimdir/, Erişim Tarihi: 23.01.2023.

** Metinde bu şekilde geçmektedir. Almanyalı bir öğretmen olan Berliç'in isminden hareketle Berliç usulü olarak ifade edilen yöntemde öğrencinin yakın çevresinde devamlı gördüğü eşya, şahıs ve tabiattaki manzaralarla bunlara delalet eden isimler, sıfatlar, fiiller ve edatlardan cümle ve hikâyeler üreterek dilin doğru, akıcı ve düzgün söylenmesinden ve irab kaidelerine uygun olarak öğrenmekten ibaret olan bir yöntemdir. Berliç usulünün esası, bir dili görünen eşyaları ve bilinen manaları ezberlettirmek, bunları cümleler ve hikâyeler şeklinde tekrar ve tatbik ile hafızaya nakşetmektir. Bilgi için bk. Kerim Açık, "Tanzimat Döneminde Açılan Yeni Okullarda Arapça Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Yöntem Açısından İncelenmesi", **Şarkiyat Mecmuası**, S 37, İstanbul 2020, s.19 ve 29.

47 Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 264, İstanbul 19 Eylül 1329 (2 Ekim 1913), s.50-51; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.8-9.

*** Metinde Hüsn-ü Hat (Güzel Yazı) dersi iki defa yazılmıştır. Sehven yazılmış olabileceği göz önüne alınarak tabloda bir defa yer verilmiştir.

12	Resim	1
13	Coğrafya	1
14	Ameli Ziraat ve Bahçıvanlık Dersleri	5
15	İdman	2
16	El işleri	1
17	Musiki-i Savti	1

Tek devreden oluşan üçüncü sınıfta ders sayısının oldukça arttığı ve farklı derslere (Tarih, Coğrafya, Bahçıvanlık gibi) yer verildiği görülmektedir. Üçüncü sınıfta haftada 37 saat ders olup işleyiş şu şekildedir. Yazı ve kıraat derslerine aynı şekilde devam edilir fakat okuduklarını ifade ederken nazik ve yumuşak bir dil kullanmalarına, kelimeleri açık ve iyi bir surette telaffuz etmelerine dikkat edilir. Kitabet dersinde öğrencilerin okudukları hikâye veya fıkraların ana hatları ve yazılması gereken yerleri gösterilir. Cümle yapıları hakkında bilgilendirmeler yapılır ve evlerinde yazmak üzere ödevler verilir. Kur'an-ı Kerim dersine aynen devam edilir, tecvit kurallarına (idgam, kalkale gibi) dikkat edilir. Muhtasar Sarf ve Nahv-i Osmani dersinde okuma sırasında isim, sıfat, fiil, zamirler hakkında sözlü bilgilendirme yapılarak öğrendikleri kelimelerden küçük cümleler oluşturulur. İlmihal dersinde ikinci kitap okutulur. Hesap dersinde ise dört işlem üzerinden zihinden hesaplamalar, çarpım tablosu, çarpma ve bölme öğretilir, kesirlerden yarım, üçte bir, çeyrek, sekizde bir gibi alıştırmalar yapılır. Güzel yazı (Hüsn-ü Hat), Arapça, İdman (Beden Eğitimi) derslerine aynı şekilde devam edilir. Tarih dersinde yaşadıkları olaylar açıklanarak aşamalar tahlil edilir. Bir insanın, bir ailenin tarihi gösterilir. İslamiyet'in doğuşu, Osmanlı Devleti tarihi hakkında bilgilendirmeler yapılır. İlm-i Eşya dersinde daha da açıklayıcı bilgiler verilir. Resim dersinde ikinci sınıfta öğrendiklerinin daha ayrıntılı ve düzgün bir şekli gösterilir. Coğrafya dersinde yer şekilleri, yönler, ev, köy, kasaba, şehir, yol, köprü, sokak, uzaklık, yakınlık hakkında ilk bilgiler verilerek ev, köy, mahalle planları ve coğrafi terimler öğretilir. Ameli Ziraat ve Bahçıvanlık dersinde ürünler hakkında kısa bilgiler, zirai araç ve gereçler, çocukların yapabilecekleri kolay işler öğretilir. El işleri dersine aynen devam edilmekle beraber keser, balta, testere, çuvaldız, iğne kullanma öğretilerek evde küçük tamiratların yapılması öğretilir. Musiki dersinde ise dinî ilahiler ve millî şarkılar öğretilir.

Dördüncü Sınıf[48]

Sıra No	Ders Adı	Haftalık Ders Saati
1	Kur'an-ı Kerim Maa Tecvid	5
2	İlmihal	3
3	Kıraat	6
4	Muhtasar Sarf ve Nahv-i Osmani	1
5	Hesap	3
6	Hendese	1
7	Arabi	2
8	Tarih	2
9	Coğrafya	1
10	Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye	2
11	Malumat-ı Fenniye ve Sıhhiye	2
12	Hüsn-ü Hat	1
13	Resim	1
14	Ameli Ziraat ve Bahçıvanlık Dersleri	2
15	Musiki-i Savti	1
16	İdman	2
17	Kitabet	2

Tek devreden oluşan dördüncü sınıfta da ders sayısının fazla olduğu ve farklı derslere yer verildiği görülmektedir. Dördüncü sınıfta haftada 37 saat ders olup işleyiş şu şekildedir: Kur'an-ı Kerim dersinde açık ve usulüne uygun okumalarına gayret edilir. Bazı sureler, cüzler ve aşirler ezberletilir. İlmihal dersinde üçüncü kitap okutulur. Kıraat dersinde ahlaki hikâyeler, felsefi fıkralar, millî manzumelerden oluşan bir okuma kitabı okutulur. Öğrencinin doğru okumasına, Arapça-Farsça kelimelerin anlamlarını öğrenerek düzgün bir şekilde telaffuz etmesine, okuduğu metinden sebep-sonuç ilişkisi kurmasına dikkat edilir. Küçük hikâyeler, tarihî fıkralar yazdırılır. Sarf ve Nahv-i Osmani dersinde en gerekli kurallar, Arapça-Farsça kuralların kolay olanları öğretilir. Hesap dersinde üçüncü sınıf dersleri tekrar ettirilerek kesirler hakkında açıklamalar yapılır. Hendese dersinde temel bilgiler ve açılar öğretilir. Arapça (Arabi) dersinde Berliç usulüne devam edilir. Tarih

[48] Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 264, İstanbul 19 Eylül 1329 (2 Ekim 1913), s.51-52; "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.9-10.

dersinde ise kısa ve öz şekilde Osmanlı ve İslam tarihi okutturulur. Osmanlı ve İslam âlimleri, halifeler ve ünlü olaylar hakkında bilgi verilir. Coğrafya dersinde Osmanlı coğrafyası, harita üzerinde idari bölümler ve yönetimleri, şehir merkezleri, sancakları, önemli şehirler gösterilir. İklim, nüfus, yaşayan topluluklar hakkında açıklamalar yapılır. Haritalar çizdirilir. Coğrafya dersinde kesinlikle harita takibi gereklidir. Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye dersinde çocukların anne-babaya, akrabalarına, büyüklere, Müslümanlara karşı olan görevleri, büyüklerin küçüklere karşı sorumlulukları, vatana, yöneticilere, hükûmete karşı görevleri, sofra kuralları, devletin yönetim şekli, meclisleri, ilk eğitim, askerlik, vergi hakkında açıklamalar yapılır. Malumat-ı Fenniye ve Sıhhiye dersinde ise vücudun yapısı, organları ve görevleri, yiyecek ve içecekler hakkında bilgiler verilir. Hayvanlar, bitkiler ve madenler hakkında bilgiler verilir. Güzel yazı, müzik, beden eğitimi derslerine aynı şekilde devam edilirken resim dersinde cisimlerin, modellerin resimleri alınarak gölgelendirme yapılır. Ameli ziraat dersinde bağ, bahçe, bostan hakkında uygulamalı bilgiler verilir. Kitabet dersinde ise öğretmen bir hikâye anlatır, ana hatlarını gösterir, nasıl yazılacağı hakkında bilgiler verir, yazı çalışmaları yaptırır. Yapılan hatalar gösterilir ve gerekli açıklamalar yapılır. Mektup yazma öğretilir.

Derslerin içerikleri hakkında gerekli açıklamalardan sonra "Talebe kaydına başlanılmıştır" denilerek açıklamalara son verilmiştir.

Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi'nde okutulacak derslere bakıldığında özellikle II. Meşrutiyet sonrası hazırlanan eğitim programları doğrultusunda 1913 yılında kabul edilen "Tedrisât-ı İbtidaiye Kânûn-ı Muvakkatı"nda yer alan derslere uygunluk gösterdiği görülmektedir. Kanunun ikinci kısmına göre ilköğretim okullarında öğretim üç devreye ayrılmıştır. Bunlar: 7-8 yaşındaki çocuklar için Devre-i iptidaiye, 9-10 yaşındaki çocuklar için Devre-i vasatiye, 11-12 yaşındaki çocuklar için Devre-i aliyedir. Ayrıca 5-6 yaşındaki çocuk sayısının 20'den fazla olması durumunda bir sıbyan sınıfının açılması kararlaştırılmıştır. Kanuna göre hangi sınıfta hangi dersin okutulması gerektiği belirtilmemiş yalnızca İptidai Mektepleri'nde okutulacak dersler yazılmıştır. Buna göre okutulacak dersler şunlardır:

Kur'an-ı Kerim (Yalnızca Müslüman çocuklarına mahsustur.)
Malumat-ı Diniye (Gayr-i Müslim çocuklarına kendi dinî usulleri gösterilecektir.)

Kıraat ve Hat
Lisan-ı Osmani
Hesap, Hendese
Coğrafya (Bilhassa Osmanlı Coğrafyası)
Tarih (Bilhassa Osmanlı Tarihi)
Ders-i Eşya
Malumat-ı Tıbbiye ve Tatbikatı, Hıfzısıhha
Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye
El İşleri ve Resim
İlahi ve Vatani Manzumeler
Terbiye-i Bedeniye ve Mektep Oyunları
Erkek Öğrencilere Talim-i Askerî
Kız Çocuklarına ev ve dikiş işleri.

Bu dersler belirlenmiş olmakla beraber Kanunun 24. maddesinde Vilayet Tedrisat-ı İptidaiye meclisinin kararı ve Maarif-i Umumiye Nezareti'nin onayı ile bölgenin ihtiyacına göre bazı derslerin programlara eklenebileceği belirtilmiştir[49]. Ancak "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi"nde okutulan derslere bakıldığında kanunda belirtilen derslerin dışında herhangi bir ders farklılığı görülmemekte, dolayısıyla 24. maddede yer alan hükmün uygulanmadığı görülmektedir.

Özel İslam okullarında kanunda belirtilen derslerin okutulduğu görülmekte ve devleti kurtaracak en önemli unsurun din ve eğitim olduğu düşüncesinden hareketle din ve ahlak derslerinin ağırlıklı olarak müfredat programlarına dâhil edildiği dikkati çekmektedir. Sebebi ise özellikle II. Abdülhamid döneminden itibaren devlete daha sadık ve itaatkâr nesiller yetiştirme arzusundan kaynaklanmaktadır. Yine bu sıralarda misyonerlik faaliyetlerinin artması ve İslam'a yönelik propagandaların yapılması Müslüman okullarında din derslerine ağırlık verilmesinin bir başka nedenini oluşturmaktadır[50].

[49] **Düstur**, İkinci Tertip, C 5, Matbaa-i Amire, Dersaadet, 1332, s.807-808.
[50] Kurt, **a.g.t.**, s.336.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde yabancı okulların varlığı çok eskilere dayanmakla birlikte Müslümanlar tarafından okulların açılması 1870'lerden sonra gerçekleşmiştir. Yapılan kanuni düzenlemeler sonrasında Müslümanlarca özel okullar açılmış ve okulların işleyişine yönelik talimatnameler hazırlanmıştır. Talimatnamelerde okulların işleyişine yönelik her ayrıntının özenle hazırlandığı dikkatleri çekmektedir. II. Meşrutiyet sonrası bu konuda birçok önemli adım atılmıştır. Bu doğrultuda açılması planlanan okullardan birisi de "Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi"dir.

Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi'nin eğitime başlaması, tüzüğü, ders programıyla ilgili olarak ne yazık ki Sebil'ürreşad dergisi dışında elimizde kaynak bulunmadığı gibi Millî Eğitim Bakanlığı arşivi dâhil olmak üzere yaptığımız çalışmalarda başka bir kaynağa ulaşma şansı da bulunamamıştır. İstanbul'da açılan özel Müslüman okulları ile ilgili yapılan arşiv çalışmalarında bazı belgelerin henüz tasnif edilmemiş olması göz önünde bulundurulacak olursa bu okula yönelik belgelerin daha sonra gün yüzüne çıkması muhtemeldir. Dolayısıyla ele alınan çalışmada bazı soruların cevapsız kaldığını ve yeterince cevaplandırılamadığını belirtmek gerekir. Bunlar okulun tam olarak hangi yıl açıldığı, ne kadar süre eğitim verdiği, okula toplamda kaç öğrenci alındığı, öğretmen kadrosunun temini gibi hususlardır. Temel dayanağımız sadece kaynakçada da belirtildiği üzere Sebil'ürreşad dergisinin ilgili sayılarıdır. Okul ile ilgili yeterli kaynağın olmaması bu çalışmayı eksik bıraktığı gibi üzerinde araştırmalar yapılmasını elzem kılmaktadır. Ancak akim kalmış bir proje olsa da M. Akif 'in (Ersoy) tamamen "millî" duygularla hareket ettiğini ve arzulanan insan profilini yetiştirmek için böyle bir girişimde bulunduğunu belirtmek gerekir.

Tarihin ana belleğinde duran temel unsur eğitimdir. Bireyin toplum yaşamında önce kendisine sonra ailesi ve toplumuna sonrasında devletine ve insanlığa faydalı olabilmesi ancak eğitimle sağlanabilir. Eğitimin ilk olarak başladığı yer şüphesiz ailedir. Ancak asıl eğitimin başladığı yer ilkokuldur. Bu nedenle ilkokulda aldığı eğitim, bireyin hayatının şekillenmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

M. Akif'e (Ersoy) göre geleceğin şekillenmesi ancak eğitimle mümkündür. Bundan dolayıdır ki Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi'nin müfredatına bakıldığında yeni yetişecek olan neslin İslami esaslar

çerçevesinde yetiştirilmesi ve geleceğin inşasına çalışıldığı görülmektedir. Okulda okutulan derslerin çeşitlilik gösterdiği, derslerin günün şartlarına göre belirlendiği ve her yönden gençlerin bilinçlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. M. Akif'in (Ersoy) açmayı düşündüğü okul, bugünkü İmam Hatip okullarının ilk örneği sayılabilir. Aradaki tek fark ise din ağırlıklı derslerin günümüzde genelde ortaokul seviyesinde verilmesi, Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi'nin modelinde bu derslerin ilkokul seviyesine indirgenmiş olmasıdır.

1913 yılında kabul edilen "Tedrisât-ı İbtidaiye Kânûn-ı Muvakkatı"nda yer alan derslerin okulun müfredat programında yer aldığı görülmektedir. Her ne kadar Kanun'un 24. maddesinde çevre şartlarına göre yeni derslerin programa alınabileceği belirtilmiş olsa da böyle bir yola gidilmediği açıkça görülmektedir. Yani müfredatın dışına çıkılmamıştır.

Okulun nizamnamesine bakıldığında ise kimlerin okula alınacağı, okulun bugünkü özel okul statüsünde olduğu, ödül ve cezanın uygulanacağı, veli sorumluluklarına yer verildiği, okulun ne zaman açılıp ne zaman kapanacağı, ders süreleri, sınavların zamanı ve şeklinin ayrıntılı bir şekilde belirtildiği görülmektedir. Yine okul yönetimi ve öğretmenlerinin uyması gereken kuralların da açıkça belirtildiği görülmektedir.

Ders çeşitleri ve içeriklerine bakıldığında akli ve nakli bilimlerin yer aldığı açıkça görülmektedir. Program içerikleri ise bugün açısından değerlendirildiğinde ilkokul çocuklarına göre biraz yoğunluk teşkil etmektedir.

İntihal Taraması
Plagiarism Detection
Bu makale intihal taramasından geçirildi. (https://intihal.net/) | *This paper was checked for plagiarism. (https://intihal.net/)*

Etik Beyan
Ethical Statement
Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. | *There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.*

Açık Erişim Lisansı
Open Access License
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. | *This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License*

KAYNAKÇA

"Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.34-37.

"Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.4.

"Talim ve Terbiye:Sebil'ürreşad İptidai Mektebi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 268, İstanbul 17 Teşrin-i evvel 1329 (30 Ekim 1913), s.119-121.

"Talim ve Terbiye:Sebil'ürreşad İptidai Mektebi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 270, İstanbul 31 Teşrin-i evvel 1329 (13 Kasım 1913), s.151-152.

Acet, Mehmet, Yıldıran İbrahim, "İsveç Cimnastiğinin Dünya'da ve Türkiye'deki Gelişimi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 2, Haziran 1999, s.291-300.

Açık, Kerim, "Tanzimat Döneminde Açılan Yeni Okullarda Arapça Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının Yöntem Açısından İncelenmesi", **Şarkiyat Mecmuası**, S 37, İstanbul 2020, s.1-49.

Akgül, Ahmet, "Sebil'ürreşad Heybeliada Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.10-12.

Aktaran, Nesrin, "II. Meşrutiyet Dönemi İslamcı Aydınların Mekteplere Dair Görüş ve Önerileri (1908-1918)", **Osmanlı Mektepleri (Bir Modernleşme Çabası Olarak Osmanlı Eğitiminde Yeni Arayışlar)**, Ed.Fuat Aydın vd., Dem Yayınları, İstanbul 2021, s.57-94.

Akyüz, Yahya. "Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler", **Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi**, C 1, S 2, Yıl:2011, s.9-22.

Alkan, Mehmet Ö., **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 2000.

Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 134, İstanbul 2014.

Babaoğlu, Resul, **Mekteb-i Mülkiye (1859-1960)**, TTK Yayınları, Ankara 2020.

Düstur, İkinci Tertip, C 5, Matbaa-i Amire, Dersaadet (İstanbul), 1332, s.807-808.

Eren, Nüket, **Türk Milli Eğitiminde Yabancı Okullar**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994.

Erkek, Mehmet Salih, **II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler ve Ethem Nejat Bey**, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2009.

Garip, Recep, "Şairin Mektebi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.5-8.

Güçtekin, Nuri, **Çerkez Teavün Mektebi (1910-1914)**, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, C 12, S 23, İstanbul 2013, s.1-21.

Güçtekin, Nuri, **İstanbul'daki Müslim Özel Mektepleri (1873-1922)**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2013.

Güler, Ali, "Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Politikasının Ana Devreleri ve Karakteristikleri", **On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C 4, S 1, Samsun Aralık 1989, s.45-68.

Gündüz, Mustafa, "Osmanlı Son Dönem Eğitiminde "Merkezîleşme, Denetim ve Disiplin Ekseninde Şekillenen Sultanî Modernizm", **Eğitime Bakış Dergisi**, Yıl: 11, S 33, (Nisan-Mayıs-Haziran) 2015, s.24-33.

Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 264, İstanbul 19 Eylül 1329 (2 Ekim 1913), s.50-52.

http://lugatim.com/s/%C3%9CMM%C3%8E, Erişim Tarihi: 17.01.2023.

http://lugatim.com/s/K%C3%9C%C5%9EAT, Erişim Tarihi: 5.12.2023.

http://lugatim.com/s/TAHS%C4%B0N, Erişim Tarihi: 18.01.2023.

http://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/index.php?ILKODU=34&ILCEKODU=1, Erişim Tarihi: 03.02.2023.

https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 31.01.2023.

https://www.felsefe.gen.tr/fredrich-frobel-kimdir/, Erişim Tarihi: 23.01.2023.

Kurt, Songül Keçeci, **Osmanlı Devleti'nde Özel İslam Mektepleri**, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2011.

Mehmet Akif, "Hasbihal", **Sırat-ı Müstakim**, C 5, S 108, İstanbul 16 Eylül 326 (29 Eylül 1910), s.59-60.

Nil Kıyısından Boğaziçi'ne; Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hanedanı'nın İstanbul'daki İzleri, Yay. Haz. M. Baha Tanman, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2011.

Okur, Mehmet, "Türkiye'de Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları (1920-1928)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 4, S 11, Haziran 2005, s.93-109.

Osmanlıoğlu, Mehmet, "Akif'in Rüyası Sebilürreşad Mekteb-i Alisi", **Sebil'ürreşad**, S 1038, İstanbul Mart 2019, s.32.

Somel, Selçuk Akşin, **Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)**, Çev. Osman Yener, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

Şahin, Muhammet, Tokdemir, M. Ahmet, "II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimde Yaşanan Gelişmeler", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, C 9, S 4, Güz 2011, s.851-876.

Şinoforoğlu, Osman Tolga, **Selim Sırrı Tarcan ve İsveç Jimnastiği: Beden Eğitiminde İsveç Modelinin II. Meşrutiyet Dönemi Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2015.

Vecdi, M.Salih, "Medaris-i Hususiyeye Muhtacız", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 267, İstanbul 10 Teşrin-i evvel 1329 (23 Ekim 1913), s.104-105.

EKLER

Ek-1. Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi Dâhili Nizamnamesi[51]

صحیفه ۳۶ (سبیل الرشاد) عدد ۲۶۳

هکبلی اعدادیسی سبیل الرشاد مکتب ابتدائیسی

داخلی نظامنامه سیدر

ماده : ۱ — سبیل الرشاد مکتبی اولاد اهل ایمانه مکمل برمسلمان تربیه سیله معلومات ابتدائیهٔ ضروریهٔ یی اصول جدیده ایله تعلیم ایتمك اوزره کشاد ایدلمش برمؤسسهٔ ملیدر .

ماده : ۲ — مکتب درت صنفلی اولوب بوتون اطفال اهل اسلامه آچیقدر .

ماده : ۳ — مکتبه پدی ایله اون یاش آراسنده اولان طلبه قبول اولونور .

ماده : ٤ — مکتبك اجرت تعلیمیه سی شهری ۲۰ ـ ٤۰ غروشدر .

ماده : ٥ — مکتب هرنوع تبرعاتی قبول وایجابنه کوره بودجه سنده کی آچیغی قاپاغی اوزره ملی اکابردن ترتیب ایدوب اصحاب خیراتك جنابلرینه مراجعت ایلر .

ماده : ٦ — بردهنده ، یاخود معین قسطلرده سنده لااقل بر لیرای عثمانی اعطاسنی تعهد ایدنلر مکتبك مؤسسی عد اولنورلر . [مؤسسلر رأی استشاریی حائز اولورلر .]

ماده : ۷ — برمدیرك تحت اداره سنده اولق اوزره ایجابی قدر معلم وخدمه بولنه جقدر .

ماده : ۸ — مکتبك باشلیجه امور داخلیه وخارجیه سی مذاکره ورؤیت ایتمك مکلف رئیس ، مفتش ، ناظر ، برده محاسبه جیدن عبارت اولق اوزره دورت دائمی سوکی دائمی برهیئت اداره سی بولنه جقدر . تساوی آرا وقوعنده رئیس طرف ترجیح اولنه جقدر .

ماده : ۹ — اجرت تعلیمیه هرآی ایچاسنده پشین آلنور . آیلقلرك آی ایچاسندن نهایت بشنه قدر تأدیه سی مقتضی اولوب آیك اونه قدر آیلقی ویرمین شاگرد صنفه قبول اولنماز . آی نهایته قدر آیلقی کتیرمین شاگردك قیدی ترفین اولنور .

ماده : ۱۰ — دوسلره ایلول ابتداسنده باشلانیر ، مایس یکرمی بشده کسیلیر .

ماده : ۱۱ — امتحانلر خصوصی وعمومی اولق اوزره ایکی نوعدر . خصوصیلر کانون اول ایله مارت ابتدالرنده ، عمومی امتحانلرده حزیرانك برنجی ایکنجی ، اوچنجی ، دردنجی کونلرنده ، توزیع مکافات رسمیده اون کون کونده اجرا ایدیلیر . امتحان عمومی ایله توزیع مکافات رسمی آرمسنده کچن مدت ظرفنده درس وکتاب اولدوقلرینه صرف عملی اساسلر اوزرینه سنه یازلق پروغرام تعقیب اولنور . توزیع مکافاتی متعاقب ایلول ابتداسنه قدر مکتب تعطیل اولنور .

ماده : ۱۲ — تدریسات هرکون زوال ساعت طوقوزده باشلانیر . اوکه وقتی ساعت اون ایکیدن اعتباراً یرساعت تنفس وریلیر . ساعت برده اون یکه اوله نازی قیلنوب اوچ دورت آیت تلاوتی متعاقب قیصه یه دینی واخلاق بر وعظدن صوکرا ساعت ایکیده تکرار درسلره باشلانیر . نازده حاضر بولنوب وعظی دیکله مك طلبه ومعلملر ایچون مجبوریدر . امامت وعظ مدیرك وظیفه سیدر .

ماده : ۱۳ — هرکون برنجی درسدن اول وصوك درسك نهایتنده بوتون طلبه طرفندن ، مدیر ومعلملره بولندیغی حالده دولت وملت اسلامیه ، ابوین ومعلملر ایله مکتبه خیری طوقونمش اولانلره ، دین ووطن یولنده شهید اولانلره خیر دعایی وکندیلرینه فیوضات وعلم نافع طلبی متضمن الهیلر اوقونور .

ماده : ۱٤ — هرشاگرد مکتبه کدوب کلدکن مکتبك رسمی الیه سی کیمکه مجبوردر . مکتبك رسمی الیه سی برلی مالکدن اولهجقدر .

ماده : ۱٥ — مکتبه کلمین شاگردك مدیریتی مین ولیسی طرفندن امضا ایدیلش ویا مهرلنمش رقعه کره کتیرمه سی مجبوریدر . تذکره کتیرمه دیکی صورتده مکتبه کلمه سنك سببی استفساح اولنمق اوزره مکتب اداره سی طرفندن ولیسه مراجعت اولنه جقدر .

ماده : ۱٦ — مکتبه قید وقبول ایچون نفوس تذکره سی ، طبیب راپوری وآخری شهادتنامه سنك ابرازی مجبوریدر .

ماده : ۱۷ — قید وقبول اولنان اطفالك ایکیشر ادمنا ومعرفتیله تعلیق صورتی ، محل اقامتلری سجل دفترنده مثبت اولهجقدر .

ماده : ۱۸ — طلبه هرآی نهایتده مبلغ طلبیه تابع طوتیله جقدر . ساری خسته لی اولانلر مکتبه قبول ایدیلمدیکی کبی ، صوکرادن خسته اولانلر حلنده طلبك توصیه سندن خارجه یه چیقاریله جقدر .

ماده : ۱۹ — شاگردانه هرآی درس نوطلری مشعر بر محضر دفتری ویرلوب بونلر ولیلری طرفندن امضا ایدیلدکدن صوکره کوندیریلیر . طلبه نك احوال روحیه سنه اطلاع حاصل ایدلمك اوزره آیده بکیده کاری حیات حقنده ده ولیلرینك هرآی ابتداسنده تحریری ، یاخود شفاهی اولهرق معلومات ویرملری مقتضیدر .

ماده : ۲۰ — اون آلتین ورقه سی برنجین ورقه سنه ، بش نجمین ورقه سی برامتیاز ورقه سنه تبدیل ایدیلدکجه وامتیاز ورقه سی آلانلر توزیع مکافات مراسمنده مکافاتله تلطیف اولنه جقدر .

ماده : ۲۲ — درسلرینده سعی وغیرتلری مشهود اولانلرایله حسن اخلاق ، طهارت ونظافت خصوصنده تکامل کوسترنلره آلتین ورقه لری ویریلیر . فقط بوخصوصلرده ابراز قصور ایدنلرده نهایت خصوصنده کوسترتدیکی وجهله جزادیده ایدیلیرلر . ضرب وسوء معاملهٔ منوعدر .

ماده : ۲۲ — شاگردانك بوتون ایچمسی قطعیاً منوعدر .

ماده : ۲۳ — صوبلری کسمك ، دیوارلری بوزمق ، چزمك وسائر تخریبات ممنوع اولوب متجاسر اولانلره اجتماع ایتمکسزی ضرر وزیان تضمین ایتدیریلیر .

ماده : ۲٤ — معلم افندیلر درس ساعتلرینه دقیقه سی دقیقه سنه رعایت اجتماع مجبوردرلر .

ماده : ۲٥ — درسلرك اختلافته کوره برنجی صنف اوچر آیدن عبارت اوچ ، ایکنجی صنفده ایکی دورمه آیریلیر . درس زمانلری قرقر ، ایکی درس آراسنده اولان تنفسلرده اون بشر دقیقه در .

ماده : ۲٦ — مدیرومعلم افندیلر تنفس اثناسنده طلبه ایله برابر بوتون آثار ادب وتربیه دائر سنده اوتیامه لرینه نظارت ایده جکلردر .

ماده : ۲۷ — معلم افندیلر وخدمه وظیفه لری خصوصنده مدیرلك امرلرینه توفیق حرکت ایتمکه مجبوردرلر .

ماده : ۲۸ — مدیر ، مکتبك نظامنامه داخلیسی وپروغرامی تعلیق ایتمك خصوصنده هیئت اداریه یه قارشی مسئولدر .

ماده : ۲۹ — مدیر ، خدمه سنه امانت ایدن دوسلردن باشقه ، مکتبك داخلی امورینك اداره مسئله ، مکافات ومجازاته دائر ویریلن قراراری اجرا ایدوب مکتبك برعلاقه حیاتی حقنده اداره هیئته راپور ویرمك وظیفه لریله مکلف بولنه جقدر .

ماده : ۳۰ — اشبو نظامنامه نك حکمی هیئت اداره نك ویره جکی قرار اخیره دکین قطعیاً مرعی الاجرادر .

ماده : ۳۱ — مکتبه دائر اتخاذ اولنان مقررات اهل مکتبه ویریلن تبرعات سبیل الرشاد مجموعه سنده اعلان ایدیله جکدر .

هکبلی اعدادیسی سبیل الرشاد مکتب ابتدائیسنك

درس زمانلرینه مفردات پروغرامی

برنجی صنف

برنجی دورمه سنده

۱	الفبا یازی	هفته ده ۱۸ درس
۲	معلومات دینیه	« ٦ «

Fig. 1. Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi Dâhili Nizamnamesi

[51] Heybeliada Sebil'ürreşad Mekteb-i İptidaisi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 263, İstanbul 12 Eylül 1329 (25 Eylül 1913), s.36.

Ek-2. Okul ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla aylık olarak bağışta bulunanların isimleri ve ne kadar bağış yapacaklarını gösterir liste[52]

صيفه ١٢٠ (سبيل الرشاد) عدد ٢٦٨

	غروش
٣ — آطهار شركتی مديری يوسف بك	٣٠
٤ — پرنس عباس پاشا حضرتلرى مدير اموری كالبك	٢٠
٥ — فرمان همايون قلمندن متقاعد رستم بك	٢٠
٦ — دفترخاقانی ايستاتيستيق قلمی مديريتندن مستعفی ذكائی بك	١٠
٧ — خابدان مصريه‌دن پرنس فاضل عيان بك افندی	٥٤
٨ — بحريه قائممقاملغندن متقاعد نورى بك	٢٠
٩ — مصرلی ميرلوا على جلال پاشا	٥٤
١٠ — بحريه ميرالايلغندن متقاعد حسنی بك	٢٠
١١ — مكتب بحريه مديری يكباشی محمود بك	٢٠
١٢ — دوقتور عاقل مختار بك	٢٠
١٣ — فريقان مصريه‌دن يوسف ضيا پاشا	٢٠
١٤ — دوقتور بهجت بك	١٠
١٥ — اورمان نظارتی مأمورلرندن جعفر بك	١٠
١٦ — مصرلی عزيز عزت پاشا	١٢٠
١٧ — بحريه ميرالايلغندن متقاعد سامی بك	١٠
١٨ — بحريه ميرالايی دوقتور شكری بك	٢٠
١٩ — خارجيه ترجمه شعبه‌سی ممیزی فريد بك	٢٠
٢٠ — بحريه يكباشيلغندن متقاعد حبيب بك	٢٠
٢١ — جبل لبنان مبعوث سابقی سرّاقی بك	١٥
٢٢ — اعلامات نظاميه اجرائيه مأمورى بكر بك	٢٠
٢٣ — مجلس اعيان كاتبلرندن راتب بك	٢٠
٢٤ — ماليه ممیزلكندن متقاعد رؤف بك	٢٠
٢٥ — بحريه قول اغالغندن متقاعد خالد بك	١٠
٢٦ — مكملی آطه اسلام قهوه‌جيسی ابراهيم افندی	٥
٢٧ — بحريه يوزباشيلرندن محمد توفيق بك	١٠
٢٨ — مكملی آطه‌ده معلم محمد رجب افندی	٥
٢٩ — بحريه قائممقاملغندن متقاعد طاهر بك	١٠
٣٠ — بحريه قول آغالغندن متقاعد حبيب افندی	٥
٣١ — بحريه قالیون كاتبلرندن امين بك	١٠
٣٢ — يوسف نشوان بك	٢٠
٣٣ — اركان حربيه يكباشيلرندن مفيد بك	١٠
٣٤ — مكتب بحريه‌دن احمد توفيق بك	١٠
٣٥ — بحريه يكباشيلغندن متقاعد سيد على بك	٥
٣٦ — مكتب بحريه سر طبيبی خيری بك	٢٠
٣٧ — حافظ رفعت بك	١٠
٣٨ — بحريه قول اغالرندن متقاعد محمد افندی	٥
٣٩ — بحريه ملازملرندن ناجی بك	٢٠
٤٠ — بحريه يكباشيلغندن متقاعد خورشيد بك	٥
٤١ — موسيقهٔ همايون قول اغالرندن متقاعد حقی بك	٥
٤٢ — تجارت قاپودان مكتبی مديری حميد ناجی بك	١٠

	غروش
٤٣ — امام حافظ شوكت افندی	١٠
٤٤ — بحريه قائممقاملرندن منير بك	١٠
٤٥ — مكملی آطه تحصيلدارى نورى بك	١٠
٤٦ — » تلغراف مديرى ابراهيم بك	٥
٤٧ — مناسز استيناف اعضاسندن صبرى بك	٥
٤٨ — اناث كونه مكتبی مديرى على شوقی افندی	١٥
٤٩ — مكملی آطه جامع شريف قيمجی حافظ احمد افندی	٥
٥٠ — بحريه يوزباشيلرندن ذكی بك	٥
٥١ — بحريه ميرالايلغندن متقاعد هاشم بك	٥
٥٢ — هاشم بك مخدومی رمزی بك	٥
٥٣ — بحريه يكباشيلغندن متقاعد احسان بك	٥
٥٤ — » » احمد فتحی بك	٥
٥٥ — بحريه يكباشيسی فائق بك	٥
٥٦ — بحريه ملازملرندن صلاح‌الدين بك	٥
٥٧ — دفترخاقانی سندات مديرمعاونلكندن متقاعد حمدی بك	٥
٥٨ — كوز تبه بايسی محمد افندی زاده نيازی افندی	٥
٥٩ — كومور معدنی تجاری امير بك	٢٠
٦٠ — دعوی وكيلی فؤاد بك	١٠
٦١ — لم متهدی زاده سبری بك	١٠
٦٢ — بانق وكيل تجاردن محمد بك	٢٠
٦٣ — بيلنجی سليمان افندی	٣
٦٤ — بحريه ملازملرندن حسين افندی	٣
٦٥ — محمد فريد بك	٥
٦٦ — يكباشی اشرف بك	٥
٦٧ — قول اغاسی واصف بك	١٠
٦٨ — قائممقام احمد بك زاده ملازم برهان‌الدين بك	٥
٦٩ — پوسته تلغراف عمومی مفتشلرندن على رضا بك	٥
٧٠ — حقی بكك دامادی مصطفی بك	٣
٧١ — علی‌جان زاده بحريه قول اغالرندن اسماعيل بك	٥
٧٢ — بحريه ملازملرندن فوزی بك	٣
٧٣ — دعوی وكيلرندن مصطفی افندی	١٠
٧٤ — بحريه ملازملرندن كمال بك	٣
٧٥ — صادق بكك همشيره‌سی خديجه خانم	٥
٧٦ — بحريه ملازملرندن خليل بك	٥
٧٧ — اوقاف محاسبه‌جيلكندن متقاعد زهدی بك	٥
٧٨ — حسيب بك زاده عرفان بك	٥
٧٩ — حاجی سالم افندی	٣
٨٠ — ميرالايلقدن متقاعد خلوسی بك	١٠
٨١ — محرر شهير حسين رحمی بك	١٠
٨٢ — بحريه دوقتورى صلاح‌الدين بك	١٠

[52] "Talim ve Terbiye: Sebil'ürreşad İptidai Mektebi", **Sebil'ürreşad**, C 11, S 268, İstanbul 17 Teşrin-i evvel 1329 (30 Ekim 1913), s.120.